

УДК 35.088

О. В. ШЕНКАРЕНКО

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ БЕЗРОБІТНИХ: ОСНОВНІ НАПРЯМИ

Розглянуто професійне навчання безробітних, як один з основних напрямів активної політики зайнятості, що вносить вагомий вклад у розвиток ринкової економіки, підвищення якості кадрового потенціалу, забезпечення зайнятості.

In article is considered professional education unemployed, which there is one of the main trends active politicians to employment, and contributes its weighty contribution to development of market economies, increasing quality trained potential, provision to employment.

Ключові слова: професійне навчання та перенавчання, зайнятість населення, конкурентоспроможність, ринок праці, безробіття, кадрове забезпечення, служба зайнятості, кваліфікація, ринкова економіка, політика зайнятості.

Окремі аспекти функціонування та розвитку досліджуваної системи розглядалися в наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених.

Соціально-економічні проблеми професійного навчання безробітних вивчали О. Грیشнова, Ю. Маршавін, Н. Павловська, В. Савченко. Як педагогічна проблема професійне навчання безробітних знайшло відображення в дослідженнях А. Давидочева, Ю. Деражне, О. Конюхова, В. Скульської. У контексті формування сучасного ринку праці професійне навчання безробітних розглядають К. Кязимов, П. Новіков, О. Рикова.

У літературі професійне навчання безробітних розглядається з декількох позицій: найчастіше як один з найважливіших заходів активної політики зайнятості. Так, О. Коваль, вивчаючи особливості державного регулювання зайнятості населення в крупних містах України, зазначає, що “сьогодні головне – це проведення активної політики сприяння зайнятості населення, державного регулювання шляхом запровадження ринкових механізмів, що забезпечували б оптимальний рівень зайнятості та баланс попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці [1]”. До напрямів такої політики науковець відносить “...удосконалення та поновлення системи професійного навчання та перенавчання, як у навчальних закладах, так і на виробництві [Там же]”.

Т. Приходченко під час дослідження особливостей державного регулювання зайнятості населення в умовах реформування економіки, на основі аналізу основних принципів діяльності державної служби зайнятості України діходить висновку, що в сучасних умовах, коли зростає чисельність громадян, які звертаються до центрів зайнятості, її діяльність має бути переорієнтована з пасивної політики на здійснення інвестицій у людський капітал – організацію професійної переорієнтації,

перепідготовки тощо [3].

Окрім того, професійне навчання безробітних розглядається як частина неперервної професійної освіти. У зв'язку з цим воно не повинно відставати за якістю, технологічністю і мобільністю від професійного навчання в широкому значенні, а повинно випереджати його, оскільки терміни навчання короткі, і процес отримання знань повинен бути інтенсивним [5].

Але навіть такі різносторонні погляди та визначення не відображають важливості забезпечення ефективного функціонування досліджуваної системи та її значення для національної економіки. Очевидно, необхідно значно ширше поглянути на проблему.

Сьогодні питання підвищення ефективності державного регулювання професійного навчання безробітних стоїть особливо гостро через такі причини:

1) професійне навчання безробітних є одним з найважливіших напрямів діяльності служби зайнятості у сфері сприяння зайнятості населення. На думку експертів Міжнародної організації праці, працевлаштування більш ніж 55 % громадян після проходження професійного навчання [4], є результатом, що виправдовує його пріоритетне фінансування;

2) професійне навчання безробітних виконує широкі функції: соціальні – підвищення конкурентоспроможності громадянина на ринку праці, його статусу в суспільстві; економічні – розвиток трудових ресурсів суспільства, відтворення робочої сили та ін.; політичні – проблему професійного навчання не можна розглядати відірвано від політики зайнятості, особливо активної;

3) якість підготовки випускників багатьох навчальних закладів не відповідає вимогам роботодавців, оскільки заклади недостатньо гнучко реагують на вимоги ринкової економіки, а система внутрішньофірмового навчання персоналу була практично зруйнована в кінці минулого століття і зараз тільки де-не-де починає відроджуватися. Тобто випускники навчальних закладів не є конкурентоспроможними на ринку праці за рахунок фундаментальної освіти;

4) удосконалення професійного навчання безробітних громадян є важливою передумовою покращення якості національної робочої сили та її конкурентоспроможності на ринку праці;

5) професійне навчання безробітних є засобом наближення професійно-кваліфікаційної структури робочої сили та потреб ринку праці;

6) через підвищення якості кадрового потенціалу, забезпечення зайнятості населення, професійне навчання безробітних вносить свій вагомий вклад в розвиток ринкової економіки.

Отже, система професійного навчання безробітних повинна стати об'єктом системного державного регулювання, суб'єктом якого повинна бути не лише служба зайнятості, а держава в цілому.

Саме тому метою даної роботи є визначення основних напрямів державного регулювання професійного навчання безробітних.

Державне регулювання – економічний метод державного управління, який є системою типових заходів законодавчого, виконавчого і контрольного характеру, що здійснюються відповідними державними органами та громадськими

організаціями з метою стабілізації та пристосування існуючої соціально-економічної системи до постійно змінюваних умов [3, с. 47].

Стосовно професійного навчання безробітних можна виділити такі напрями, з якими, на нашу думку, пов'язані резерви удосконалення надання послуг в цій сфері.

Одним з найважливіших є питання вдосконалення нормативно-правового забезпечення професійного навчання безробітних в Україні. Нормативно-правова база системи професійного навчання безробітних потребує перегляду та значного вдосконалення з урахуванням набутого вітчизняного досвіду, досвіду зарубіжних країн, а також з урахуванням становища на ринку праці, вимог роботодавців і, звичайно, потреб особистості.

Потребують перегляду та вдосконалення концептуальні підходи до функціонування та розвитку вищезазначеної системи. Існуюча Концепція професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації незайнятого населення, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 1 лютого 1996 р. № 150, не відповідає вимогам сьогодення. Актуальною є потреба розробки нової її редакції з урахуванням існуючого досвіду та сучасних вимог ринку праці. При цьому обов'язково повинно бути визначено поняття системи професійного навчання безробітних та її складових; встановлено пріоритети і принципи державної політики у цій сфері; враховано перспективи розвитку системи; розглянуто особливості її науково-методичного та фінансового забезпечення; особливості управління системою в сучасних умовах тощо.

Наступний напрям – це науково-методичне забезпечення системи. До липня 2003 р. воно здійснювалось переважно Науково-методичним центром по забезпеченню профорієнтації та професійного навчання незайнятого населення Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України спільно з Науково-методичним центром профтехосвіти Міністерства освіти і науки України, Науково-методичним центром аграрної освіти Міністерства аграрної політики України та іншими установами. За роки роботи Науково-методичного центру було створено банк програмної документації для навчання безробітних. Він містить навчальні плани та програми для підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації робітників; перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців з числа безробітних; тематичні плани та програми курсів; методичні рекомендації з питань професійного навчання безробітних та ін. У 2003 р. Науково-методичний центр по забезпеченню профорієнтації та професійного навчання незайнятого населення було ліквідовано та на його базі створено Науково-дослідну лабораторію з проблем профорієнтації та професійного навчання безробітного населення, яка без сумніву є важливою складовою інституційного забезпечення професійного навчання безробітних. Але проблема полягає в тому, що напрям науково-методичного забезпечення було залишено на призволяще. Перший рік функціонування новоствореної лабораторії в її структурі було залишено сектор науково-методичного забезпечення профорієнтації та професійного навчання безробітних, щоправда, в ньому працювали лише три особи. З часом і його було ліквідовано, сьогодні співробітники Лабораторії займаються виключно науковою діяльністю. Іншої структури, до обов'язків якої належало б науково-методичне забезпечення професійного навчання безробітних, з

часом не було створено. Щоправда, у структурі Державного центру зайнятості існує відділ організаційно-методичного забезпечення профорієнтації та професійного навчання безробітних. Але, в контексті широкого спектру обов'язків, здійснення програмного та методичного забезпечення навчання безробітних, тим більше силами кількох осіб, не може і не повинно бути основним напрямом діяльності Відділу.

Отже, існує нагальна потреба створення відповідної інституції у структурі державної служби зайнятості України, основним або одним з основних напрямів діяльності якої повинно стати науково-методичне забезпечення професійного навчання безробітних.

Ще один важливий напрям – це кадрове забезпечення. З метою визначення кадрового забезпечення організації професійного навчання безробітних використані результати емпіричного дослідження, проведеного співробітниками Лабораторії, під час якого було опитано 250 спеціалістів центрів зайнятості з організації професійного навчання безробітних з охопленням усіх регіонів України. У результаті виявлено відсутність чіткого розподілу функцій між спеціалістами служби зайнятості та визначених напрямів їх взаємодії з питань організації професійного навчання безробітних. Установлено, що 61,6 % опитаних спеціалістів центрів зайнятості виконують значний перелік додаткових функцій. Окрім цього ця цифра не є остаточною, бо значна частина опитуваних не дали відповіді на це запитання. Слід відмітити також високу плінність кадрів серед спеціалістів служби зайнятості з організації професійного навчання безробітних.

Важливою ланкою системи професійного навчання безробітного населення є мережа навчальних закладів. Вона включає навчальні заклади, що здійснюють такі заходи:

- професійне навчання робітників з числа безробітних (підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації);
- професійне навчання фахівців з числа безробітних (перепідготовка та підвищення кваліфікації фахівців з вищою освітою).

Сьогодні загальним недоліком у роботі навчальних закладів щодо професійним навчанням безробітного населення є зосередженість на стандартах професійно-технічної та вищої освіти та не врахування особливостей цієї категорії дорослих громадян. Адже професійне навчання безробітних здійснюється переважно на “орендованій” базі – на базі навчальних закладів різної форми власності та підпорядкування – навчально-курсівих комбінатів, професійно-технічних училищ, вищих навчальних закладів різного рівня акредитації, а також підприємств, установ, організацій і навчальних центрів державної служби зайнятості.

Отже, існує потреба вдосконалення державного регулювання професійного навчання безробітних. Очевидно, що вищезазначені проблеми необхідно розв'язувати, перш за все на загальнодержавному рівні. Адже розвиток системи професійного навчання безробітних має важливе значення для розвитку економіки, соціальної сфери та взагалі для розвитку нашої держави. При цьому регулювання професійного навчання безробітного населення повинно здійснюватись на основі поєднання позитивних засад централізованої та децентралізованої моделей управління.

Література:

1. Коваль О. М. Державне регулювання зайнятості населення в великих містах України : дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.04 / О. М. Коваль. – К., 2002. – 242 с.
2. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління / В. Я. Малиновський. – К. : Атіка, 2005. – 240 с.
3. Приходченко Т. А. Государственное регулирование занятости населения в условиях реформирования экономики : дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.01.01 / Т. А. Приходченко. – Донецк, 1998. – 179 с.
4. www.dfgszn.ryazan.ru
5. www.labourmarket.ru

Надійшла до редколегії 09.04.2009 р.